

Geweld onder invloed beïnvloeden

Factsheet 2013

Omgaan met mensen onder invloed van alcohol en/of drugs

Professionals met een publieke taak (zoals politie en ambulancepersoneel) worden tijdens hun werk regelmatig geconfronteerd met personen die onder invloed van middelen agressief gedrag vertonen. Gebruik van alcohol en/of drugs wordt bij het ontstaan van agressie en geweld gezien als een belangrijke risicofactor. Over de precieze rol van alcohol en drugs bij agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak en hoe de professional hier het beste mee om kunnen gaan is echter weinig bekend. Deze factsheet geeft op basis van het rapport [De Juiste Snaar](#) (Ferwerda et al. 2012) inzicht in de beschikbare kennis over dit onderwerp.

Wist je dat...

- ...59 procent van mensen met een publieke taak het afgelopen jaar met één of meer vormen van agressie en geweld werd geconfronteerd?
- ...verbale agressie tegen professionals met een publieke taak verreweg het meest voorkomt?
- ...1 op de 5 mensen met een publieke taak aangeeft het afgelopen jaar het slachtoffer te zijn geweest van fysiek geweld?

Welke factoren zijn van belang bij het ontstaan van geweld onder invloed?

De factoren die invloed hebben op het ontstaan van geweld onder invloed van alcohol en/of drugs zijn onder te verdelen in drie categorieën: het gebruikte middel, karakteristieken van de individu en omgevingsfactoren. De professional die te maken heeft met een agressief persoon onder invloed behoort ook tot de laatste categorie.

1. Het gebruikte middel

Het ontstaan van geweld kan deels worden verklaard door de werking van sommige middelen op de hersenen. Iemand wordt niet per se agressief na gebruik van bijvoorbeeld alcohol of cocaïne, maar de effecten kunnen wel bijdragen aan een situatie waar agressie ontstaat. De effecten van **alcohol** op de hersenen zorgen bijvoorbeeld voor een verstoring van coördinatie en motoriek, een minder goede impulscontrole en een verminderd vermogen om situaties juist te kunnen beoordelen. Daarnaast kan alcohol ervoor zorgen dat iemand minder belang hecht aan de consequenties van zijn daden op de langere termijn en kunnen gevoelens van angst afnemen.

Effecten van alcohol zijn overigens sterk afhankelijk van de hoeveelheid die is geconsumeerd. Ook **cocaine en amfetamine (speed)** kunnen bijdragen aan het ontstaan van geweld. Door gebruik van deze middelen worden slaap en vermoeidheid onderdrukt, neemt het zelfvertrouwen toe (overmoed) en is iemand alerter. Het lichaam kan in een toestand geraken die bedoeld is voor een noodsituatie (fight or flight response). Bloeddruk en hartslag stijgen zonder dat hier direct aanleiding voor is. Doordat het lichaam in deze toestand wordt gebracht, kan de kans op gewelddadig en agressief gedrag toenemen. Er is in dat geval ook verhoogde kans op een opwindingsdelier (zie kader Opwindingsdelier: ongericht en ongeremd). Het gebruik van deze middelen kan verder leiden tot intensere gevoelens van angst en tot heftige schrikreacties en/of paranoia. Over hoeveel alcohol of drugs iemand moet gebruiken voor agressief gedrag ontstaat is nog weinig bekend.

Wist je dat...

...alcohol bij jongeren minder effect heeft op verstoring van coördinatie en motoriek dan bij volwassenen? Jongeren merken daardoor minder directe effecten van alcohol en zijn eerder geneigd door te drinken.

Hoewel enkel bovengenoemde middelen in theorie agressie en geweld kunnen faciliteren, blijken in de praktijk soms ook andere middelen betrokken bij agressieve incidenten. Mensen die ontwaken nadat ze 'out zijn gegaan' van **GHB** kunnen bijvoorbeeld erg agressief reageren, terwijl GHB juist een verdovende werking heeft. Deze agressie wordt dan niet verklaard door de werking van het middel, maar door de andere twee factoren: het individu en de omgeving. Het kan bijvoorbeeld ontstaan doordat iemand in een onbekende (ziekenhuis)omgeving wakker wordt en niet begrijpt wat er is gebeurd omdat hij zich juist bijzonder helder en alert voelt.

Professionals krijgen bovendien steeds vaker de maken met **combigebruik**. Wanneer verschillende middelen door elkaar zijn gebruikt, worden effecten onvoorspelbaar. Effecten van een middel zijn dus nooit helemaal te voorspellen. Deze hangen sterk af van de dosis, de karakteristieken van de persoon en de omgevingsfactoren.

2. Karakteristieken van het individu

Niet iedereen wordt agressief onder invloed en niet iedereen die agressief gedrag vertoont, is onder invloed. Ook karakteristieken van een individu zijn mede bepalend voor het ontstaan van agressief gedrag. Of geweld ontstaat hangt bijvoorbeeld samen met de 'normale' impulscontrole van degene die onder invloed is en de mate waarin iemand van

nature de neiging heeft om over te gaan tot agressief gedrag. Ook de verwachting die iemand heeft van het effect van een middel speelt mee. Er is vaak sprake van een selffulfilling prophecy: wanneer iemand verwacht agressief te worden, zal dit meestal ook het geval zijn. Ook iemands leeftijd en geslacht hebben invloed. Jonge mannen reageren sneller agressief dan jonge vrouwen of oudere mannen.

3. De omgeving

Factoren in de omgeving die bijdragen aan het ontstaan van agressie en geweld kunnen onderdeel zijn van de fysieke of de sociale omgeving. In de **fysieke omgeving** kunnen onaangename prikkels (zoals warmte en drukte) aanleiding zijn voor agressief gedrag. In de **sociale omgeving** zijn groepsprocessen van belang. Binnen een groep kunnen personen zich veel agressiever gedragen dan ze individueel zouden doen. Door tegenovergestelde belangen tussen mensen met een publieke taak en uitgaanders kan er bovendien een wij-zij perspectief ontstaan tussen deze groepen. Of iemand agressief gedrag vertoont binnen een groep hangt overigens weer samen met persoonsgebonden factoren zoals leeftijd, drang om zich te bewijzen, en onvoldoende zicht op de consequenties van eigen gedrag op lange termijn. Al deze factoren worden op hun beurt weer versterkt door middelengebruik. Ook de professional met een publieke taak kan worden gezien als onderdeel van de (sociale) omgeving en kan via deze weg - door zijn bejegening - ook invloed uitoefenen op het ontstaan van geweld.

Signaleren van middelengebruik

Om goed in te kunnen spelen op een situatie is het voor een professional handig om in te kunnen schatten of er middelengebruik in het spel is en zo ja, van welk middelengebruik dan sprake is. Signalen die samenhangen met middelengebruik zijn in de praktijk echter niet altijd gemakkelijk te herkennen. Uit onderzoek onder politieagenten bleek dat professionals met een publieke taak middelengebruik in de meeste gevallen niet met zekerheid kunnen vaststellen. Alcoholgebruik wordt iets beter ingeschat maar pas bij hoge doses.

Dit is niet vreemd want politieagenten hebben vaak maar weinig tijd om signalen op te vangen en op basis hiervan de situatie in te schatten. Bovendien zijn signalen waaraan middelengebruik kan worden herkend niet altijd goed waar te nemen. Welke signalen duiden op middelengebruik hangt af van het soort middel dat is gebruikt (zie kader "stimulerend, verdovend of bewustzijnsveranderend?"). Waarneembare signalen van twee middelen van hetzelfde soort (bijv. stimulerend) lijken zo op elkaar dat ze nauwelijks van elkaar te onderscheiden zijn. Echter, ook tussen categorieën zijn scheidingen niet altijd scherp. Beperkt aanspreekbaar zijn en verwardheid kunnen bijvoorbeeld het resultaat zijn

van allerlei soorten drugs, zowel stimulerend als verdovend. Daarnaast hebben mensen soms een combinatie van drugs gebruikt waardoor signalen nog slechter te onderscheiden zijn. Tot slot kunnen

signalen die samenhangen met druggebruik ook het gevolg zijn van iets heel anders. Een verwarde en 'dronken' indruk kan bijvoorbeeld ook veroorzaakt worden door een 'hypo' door diabetes.

Stimulerend, verdovend of bewustzijnsveranderend?

Middelen zijn onder te verdelen in drie categorieën: stimulerende, verdovende en bewustzijns-veranderende middelen. Middelen in dezelfde categorie hebben vergelijkbare effecten. Bij geweld spelen vooral stimulerende middelen een rol (m.u.v. alcohol). Sommige middelen kunnen meerdere effecten hebben. Ecstasy heeft bijvoorbeeld vooral een stimulerend effect maar kan ook bewustzijnsveranderend werken. In onderstaande tabel zijn de meest gebruikte middelen gegroepeerd naar hun belangrijkste effect.

Effect	Middel
Stimulerend	Ecstasy, cocaïne, amfetamine
Verdovend	Alcohol, GHB
Bewustzijnsveranderend	Cannabis

Wist je dat...

...de combinatie van alcohol en cocaïne in de ervaring van professionals een beruchte combinatie is? Door de stimulerende werking van cocaïne wordt het verdovende effect van alcohol teniet gedaan. Ervaringen uit de praktijk brengen deze combinatie vaak in verband met extreme agressie.

Implicaties voor bejegening

Er bestaan geen vaste richtlijnen hoe om te gaan met mensen onder invloed die agressief gedrag vertonen (met uitzondering van het opwindingsdelier, zie kader Opwindingsdelier: ongericht en ongeremd). Het ontstaan van geweld is niet altijd te voorkomen. Een persoon met een publieke taak kan er hoogstens voor zorgen dat de omgevingsfactoren die bijdragen aan het ontstaan van geweld worden geminimaliseerd. Het is belangrijk dat professionals zich bewust zijn van de factoren die bijdragen aan het ontstaan van geweld zoals hierboven beschreven. Deze kennis helpt hen om in te kunnen schatten welke factoren bijdragen aan escalatie (en de-escalatie) van een situatie en welke invloed hij of zij hier op kan uitoefenen. Ook kennis over mogelijke effecten

van middelen is belangrijk om bepaald gedrag beter te begrijpen. Dit vergemakkelijkt effectief optreden. Daarnaast moet een professional ervoor zorgen dat de eigen bijdrage aan de situatie zo de-escalierend mogelijk is. Houd hierbij rekening met het volgende:

- Mensen onder invloed zijn vaak overgevoelig voor signalen van de buitenwereld en kunnen kleine dingen als heel aanvallend ervaren.
- Een professional met een publieke taak moet zich bewust zijn van signalen die hij uitzendt, zowel verbaal als non-verbaal. Door een open en respectvolle lichaamshouding kan miscommunicatie worden voorkomen.
- Heldere en duidelijke communicatie, niet provoceren en aandacht hebben voor groepsprocessen.

Voorbeelden van escalerend en de-escalerend optreden en handelen.

Escalerend optreden	De-escalerend optreden
<ul style="list-style-type: none"> • De strijd of de discussie aangaan • Het non-verbaal normeren van gedrag • Te snel oordelen • Het interpreteren van onhandig gedrag onder invloed als onwillig of provocatief gedrag • Een te dominante aanwezigheid van beveiligers of politie bij de eerste hulp • De inzet van onervaren of ongeschikte (bijvoorbeeld te jonge, te negatief over drugs oordelende of getraumatiseerde) professionals 	<ul style="list-style-type: none"> • Niet de strijd of discussie aangaan • Bewust zijn van het eigen non-verbale gedrag • Geduldig blijven en respectvol en eerlijk zijn in de communicatie • Het benoemen van gedrag en niet de persoon • Vroegsignalering van probleemgroepen en probleemgevallen, hen aanspreken en uit de anonimiteit halen • Duidelijk zijn als het gaat om regels en grenzen stellen • Het niet te lang laten doorlopen van een conflict of kordaat handelen • Begrip hebben voor en kennis hebben van de beperkingen van iemand onder invloed • Het scannen van de informele leider in de groep en deze aanspreken of verantwoordelijk maken voor het gedrag van anderen • Het separeren – uit het zicht brengen - van de pleger(s) uit een menigte

Colofon

Tekst

Lotte Voorham en Ninette van Hasselt

Eindredactie

Marloes van Goor

Ontwerp en vormgeving

Canon Nederland NV

Druk

1^e druk september 2013

Bestelinformatie

Dit factsheet is te bestellen (bestelnr. PFG91316) of gratis te downloaden via www.trimbos.nl of www.beke.nl.
U kunt ook terecht bij de afdeling bestellingen van het Trimbos-instituut, tel. 030 - 297 11 90; bestel@trimbos.nl.

Vragen?

Heeft u vragen naar aanleiding van deze publicatie:
Centrum Veilig en Gezond Uitgaan
T 030 - 295 94 90
E info@veiligengezonduitgaan.nl

Uitgave

Trimbos-instituut
Da Costakade 45
Postbus 725
3500 AS Utrecht
T: 030-297 11 00
F: 030-297 11 11

© 2010, Trimbos-instituut, Utrecht.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelelvoudigd of openbaar gemaakt, in enige vorm op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut.

Opwindingsdelier: ongericht en ongeremd

Bij een opwindingsdelier is er sprake van ongericht gewelddadig gedrag. Er is geen contact te maken met deze persoon; deze lijkt geen pijn te voelen en heeft "bovennatuurlijke" kracht. Kenmerken die daarnaast worden genoemd: ongevoeligheid voor pijn, continue activiteit, niet reageren op contact of interventies, immense kracht, snelle ademhaling, onvermoeibaar, naakt of ongepast gekleed gaan, hevig zweten, hete huid, aangetrokken door glas/vernielen van glas.

Een opwindingsdelier kan (incidenteel) optreden na gebruik van stimulerende middelen. Het kan echter ook door psychiatrische problemen ontstaan.

Bij (vermoeden van) een opwindingsdelier is het zaak om zodanig te handelen dat het risico op letsel voor zowel de professional als de persoon in kwestie zo veel mogelijk beperkt wordt. Voorkomen moet worden dat een langdurige worsteling ontstaat, waarin iemand zich letterlijk 'doodvecht'. Er wordt aangeraden om iemand zo veilig mogelijk te fixeren: hart en de ademhaling moeten ontzien worden. Fixeren bij voorkeur in combinatie met sedatie (met medicijnen kalmeren).

Lees meer: [Factsheet opwindingsdelier](#).

Samenwerking

Om effectief te kunnen reageren op het ontstaan van geweld onder invloed is samenwerking en onderlinge afstemming en delen van kennis tussen professionals in verschillende werkvelden (tussen politie en ambulance bijvoorbeeld) van groot belang. Het ontstaan van agressie onder invloed is wellicht nooit helemaal te voorkomen. Om mensen met een publieke taak goed beslagen ten ijs te laten komen, zijn kennis over de factoren die bijdragen aan het ontstaan van geweld onder invloed en een gedegen gezamenlijke voorbereiding belangrijke randvoorwaarden.